

Lamprotes c-aureum

Förgyllt metallfly

Fjärilar, Nattnattflyn

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Noctuidae (nattnattflyn), **Släkte:** *Lamprotes*, **Art:** *Lamprotes c-aureum* - förgyllt metallfly (Knoch, 1781) **Synonymer:**

Kännetecken

Fjärilen har ett omisskännligt exotiskt utseende, men det är ytterst sällan arten påträffas i detta livsstadium. Framvingarnas typiska nattnattflyteckning är helt upplöst i diffusa svarta fält mot en violettgrå botten. I vingens yttre fält och nedre delen av mellanfältet finns stora glänsande guldfärgade fläckar. Framvingespetsen är vass. Bakvingarna är bruna, ljusare mot basen. Vingspann 33-35 mm. Larven som är lättare att påträffa är måtarlik genom sättet att förflytta sig och att endast två av bukfötterna och analfötterna är utvecklade på bakre delen av kroppen. Den är ljusgrönvit med breda mörkgröna tvärfläckar baktill och längsorienterade fläckar framtil. Flertalet av kroppsegmenten är på ryggsidan puckelformiga.

Utbredning och status

Förgyllt metallfly har i Sverige alltid varit mycket sällsynt och arten har med få undantag endast påträffats då den aktivt eftersökts. Idag är det mycket osäkert om den finns kvar som reproducerande art. Det första fyndet gjordes 1887 vid Kristianstad i Skåne. Det dröjde sedan till 1944 innan arten påträffades igen och då hittade man en lokal där den kunde påträffas årligen. Under 1960-talet eftersöktes arten noggrannare och hittades på några få platser belägna på Söderåsen och i skogsbygderna från Ringsjön och norrut. Ett par fynd har även gjorts vid Svalöv och vid Rickarum 1975. Den kända utbredningen sammanfaller ganska väl med förekomsten av basaltkägglor från forntida vulkaner. Arten var mellan 1973-1993 endast känd från en liten lokal nära Stockamöllan. Detta område har under 1990-talet kalavverkats och granplanterats och skånska fynd av arten saknas efter 1993. En enstaka individ som sannolikt är en migrant från Baltikum påträffades 2003 i en automatisk ljusfälla på Sudret på Gotland. I Danmark påträffades förgyllt metallfly för första gången 1913, i mindre antal och på flera platser samtidigt. Följande år kunde ett större förekomstområde lokaliseras. Arten är idag känd från ett tiotal förekomstområden på centrala södra hälften av Själland. I övrigt föreligger endast tillfälliga fynd från Fyn 1905 och 1974, Falster 1946 och Bornholm 1980. Även i Danmark har arten minskat och rapporter saknas från 1980-90-talen. Mellan 2001-2008 har den rapporterats från en större eutrofierad, utdikad mosse vid sjön Tissö på Nordvästsjälland, som mest med 30-talet larver per år. På Sydsjälland har enstaka fjärilar påträffats 2007-2008 vid Sorö och Slimminge, som sannolikt indikerar att det finns lokaler i grannskapet. I Finland påträffades förgyllt metallfly första gången före 1869, men hade fram till 1960 endast påträffats i två exemplar. Därefter har arten synbarligen ökat i frekvens och hade fram till 1990 påträffats i cirka 50 exemplar. Samtliga fynd är från kustlandet mot Finska viken, med en viss spridning inåt landet under 1970-80-talen. Ingen reproduktion har ännu påvisats i Finland och det högre antalet fynd från 1970-talet kan bero på ett kraftigt ökande antal automatiska ljusfällor och på artens expansion i Baltikum. Vid S:t Petersburg påträffades arten redan 1851 och i Baltikum gjordes första fyndet i Lettland, Riga 1853. Arten var under många år en stor sällsynthet, men 1961 angavs den som lokalt allmän i Lettland. Den rapporterades i Estland 1995-1996 från fem lokaler. Förgyllt metallfly är i Polen och norra Tyskland mycket lokal och sällsynt. I övriga Tyskland är arten lokal och sällsynt till tämligen sällsynt. Artens världsutbredning omfattar Belgien och sydöstra Frankrike, samt sträcker sig från Alpernas och Karpaternas sydsluttningar och norrut genom Tyskland, Polen, Norden och Baltikum och vidare österut med stora luckor i utbredningen genom Ryssland och Sibirien till Kaukasus, Centralasien och Transbajkal.

Ekologi

Förgyllt metallfly är knuten till rikligare förekomster av larvens två värdväxter ängsruta *Thalictrum flavum* i Danmark och aklejruta *Thalictrum aquilegifolium* i Sverige. Aklejruta förekommer i Norden endast som ursprunglig i Sydsverige. Båda växterna är kalkgynnade och har höga krav på konstant markfuktighet och helst näringsrik mulljord på sandigt underlag. Främst växer de i översvämningszonen vid bäckar, sjö- och åstränder samt vid källdrag. I Danmark och Sverige har förgyllt metallfly nästan enbart påträffats i larvstadiet efter övervintringen, i maj och juni. Larven livnär sig av värdväxternas blad och kan påträffas under dagtid på bladens undersidor. Runt mitten av juni förpuppar den sig i en tunn spånad under värdväxtens blad. Flygperioden infaller i Sverige mellan mitten av juli och början av augusti. I Danmark kan flygperioden börja redan i slutet av juni, men i Finland vanligen först från slutet av juli till mitten av september. Förgyllt metallfly lockas endast i begränsad omfattning till UV-ljus. Denna fångstmetod svarar dock för samtliga fynd i Finland. Var äggen anbringas och om larverna före övervintringen även lever av värdväxternas frön är okänt. I likhet med aklejruta är förgyllt metallfly skuggfördragande, vilket möjligen gynnar larvernas tillväxt under kyliga försommarnätter med risk för frost. Detta gäller även i Danmark, där ängsrutan inte utnyttjas som värdväxt då den växer på öppna sankängar, utan endast då den växer i gläntor i sumpskog. Från Tyskland uppges utom ängsruta och aklejruta även akleja *Aquilegia vulgaris* som värdväxt. I Tyskland är larverna mycket hårt parasiterade, vilket inte kunnat konstateras i Danmark och Sverige. Artens försvinnande från några lokaler på Söderåsen, där ingen tydlig miljöförändring skett, kan möjligen bero på slumpmässiga faktorer. Dess synbarligen obrutna expansion öster om Östersjön kan tyda på att den i mindre grad än andra fjärilsarter påverkades negativt av det övervägande regniga och solfattiga sommarvädret under 1960-talet. En 20-årsperiod med vintrar utan extremt låga medeltemperaturer efter 1941-1942, kan även ha befrämjat artens expansion. Sträng kyla utan skyddande snötäcke är negativt för uttorkningskänsliga arter. Andra gynnsamma faktorer i framförallt Baltikum kan vara färre dikningsföretag, eftersatt skogsvård och ett minskande betestryck i värdväxternas livsmiljöer. Sannolikt gynnas förgyllt metallfly även i hög grad av olika miljöfaktorer som förhindrar tidig och sen nattfrost under vegetationsperioden.

Hot

Arten hotas på sina tidigare kända lokaler i Skåne främst av den tilltagande markförsurningen vid plantering av gran på tidigare bok- och ädellövskogsmark. Härvid minskar förekomsten av aklejruta i lägen med för arten gynnsamt lokalklimat, där värdväxten är hänvisad till mycket små vattendrag eller rörligt markvatten. Skogsdikningen har här en mycket negativ effekt på aklejrutans livsmiljö genom markens tilltagande uttorkning, vilket leder till försvårade konkurrensvillkor gentemot andra växtarter. Då värdväxten och larverna är mycket lätta att hitta kan arten hotas av insamling då en lokal blir allmänt känd. Det faktum att arten inte påträffats under senare år, trots att den eftersökts, är mycket oroande. Under de senaste hundra åren har inte mindre än åtta dagfjärilsarter utrotats från Söderåsen och Ringsjötrakten genom människans försämring av deras livsmiljöer.

Åtgärder

Artens nuvarande status och utbredning bör undersökas noga. En studie av artens tidiga utvecklingsstadier, predatorer och temperaturkrav bör utföras. Arten bör även i Sverige eftersökas på områden med ängsruta. Tidigare kända lokaler, varav en ingår i ett naturreservat, bör undantas från traditionell skogsavverkning och aldrig återplanteras med gran. Blädningsmetoden bör helst tillämpas inom de av dessa områden som inte kan lämnas för fri utveckling och ges skydd inom ramen för nyckelbiotop och Natura 2000.

Litteratur

- Allander, H. 1945. Två sällsynta fjärilar (*Discoloxia blomeri* Curt. och *Chrysoptera c-aureum* Knoch) i Skåne. *Opusc. ent.* 10(1-2): 60.
- Andersson, J. 1890. Bidrag till kännedomen om svenska makrolepidopterers geografiska utbredning. *Ent. Tidskr.* 11(1-2): 81-86.
- Douwes, P., Kaaber, S., Nordström, F., Opheim, M. & Sotavalta, O. 1969. *De fennoskandiska och danska nattflynas utbredning*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund.
- Elmquist, H., Liljeberg, G., Top-Jensen, M. & Fibiger, M. 2011. *Sveriges Fjärilar. En fälthandbok över Sveriges samtliga dag- och nattfjärilar*. Östermarie.
- Franzén, M. 2004. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 2003. *Ent. Tidskr.* 125: 27-42.
- Hoffmeyer, S. 1962. *De danske ugler*. Universitetsforlaget, Århus.
- Kaisila, J. 1962. Immigration und Expansion der Lepidopteren in Finnland in den Jahren 1869-1960. *Acta Ent. Fennica* 18.
- Koch, M. 1983. *Wir bestimmen Schmetterlinge. III teil; Eulenfalter*. Neumann-Neudamm Verlag, Radebeul.
- Lindequist, C. 1880. Dagfjärilsfaunan på en fläck af mellersta Skåne. *Ent. Tidskr.* 1(2): 104-107.
- Madsen, A., Bech, K., Szyska, P., Christensen, E., Fibiger, M., Helsing, F., Jensen, L., Knudsen, K., & Möller, H.E. 2000-2009. *Fund af Storsommerfugle i Danmark 2000-2009*. Tillägg till Lepidoptera.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 1992. *Den nordiska floran*. Wahlström & Widstrands förlag, Stockholm.
- Sarv, K.K., Õunap, E. & Pedmanson, R. 1999. Huvitavamaid suurliblikate (Macrolepidoptera) Leide Eestist 1995 A. *Lepidopteroloogiline Informatsioon* 11:18-35.
- Sarv, K.K., Õunap, E. & Pedmanson, R. 1999. Huvitavamaid suurliblikate (Macrolepidoptera) Leide Eestist 1996 A. *Lepidopteroloogiline Informatsioon* 11:36-51.
- Skou, P. 1991. Nordens ugler. *Danmarks dyreliv Bind 5*. Apollo books, Stenstrup.

Författare

Claes U. Eliasson 1995. Rev. Claes U. Eliasson 1999, 2005, 2007 & 2012.